

เขียนหมาก – ซองพลู หัตถกรรมเชิงช่าง ในวัฒนธรรมของการกินหมาก

การกินหมาก เป็นวัฒนธรรมที่เก่าแก่ของคนในแถบภูมิภาคเอเชีย ไม่ว่าจะเป็นอินเดีย เนปาล ศรีลังกา หรือ เขมร ลาว เมียนมา เวียดนาม ต่างก็มีวัฒนธรรมการกินหมากมาช้านานแล้ว สำหรับในประเทศไทยในครั้งที่เป็นสยามประเทศนั้น ประชาชนในดินแดนสยามเคี้ยวหมากกันจนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน การกินหมากจึงถือเป็นวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในชีวิตประจำวันของคนไทย และเป็นวัฒนธรรมที่มีการสืบทอดมาเป็นเวลานาน อีกทั้งยังมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ประเพณี และเป็นสัญลักษณ์แทนคุณค่าในวัฒนธรรมของคนไทยในด้านต่างๆ เช่น แทนความนับถือ ความยินดี มิตรภาพ ความปรารถนาดี เป็นต้น และด้วยวัฒนธรรมการกินหมากที่เป็นประเพณีที่สำคัญของคนไทยในอดีต จึงทำให้เกิดการสร้างเครื่องใช้ในการกินหมาก ที่มีความสวยงามและประณีตแตกต่างกันไปตามฐานะและรสนิยมของผู้ใช้ นอกจากนี้เครื่องใช้ในการกินหมากยังเป็นเครื่องแสดงยศสำหรับขุนนาง และเป็นหนึ่งในเครื่องราชูปโภคของพระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์อีกด้วย และนอกจากวัฒนธรรมในการกินหมากแล้ว คนไทยยังมี ประเพณีและความเชื่อที่มีหมากพลูเข้าไปเกี่ยวข้องในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ด้วย เช่น การใช้หมากพลูเป็นเครื่องไหว้ครู ทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ และในบ้านเรือนสมัยก่อนต้องมีเขียนหมากไว้รับแขก รวมถึงการมีค่านิยมที่ว่า การเขียนหมาก มวนพลูหรือจิบพลูเป็นงานศิลปะที่ต้องใช้ฝีมือ ผู้หญิงที่เขียนหมากจิบพลูได้สวยจึงเป็นกุลสตรีเหมาะสมที่จะเป็นแม่ศรีเรือน

“เขียนหมาก” หรือ **ขันหมาก** เป็นเครื่องใช้ในการกินหมาก ที่มีการประดิษฐ์ขึ้นหลายรูปแบบจากวัสดุหลากหลายประเภท เช่น ไม้ นาก ทองเหลือง เครื่องเงิน เครื่องทอง เครื่องถม เป็นต้น และถูกใช้เป็นเครื่องแสดงฐานะทางสังคมได้ว่าใครมีชั้นสูงศักดิ์ ก็สามารถดูได้จากวัสดุที่ใช้ทำเขียนหมาก หากเป็นชาวบ้านทั่วไปเขียนหมากก็จะทำด้วยไม้ธรรมดา หรือทองเหลือง แต่หากเป็นผู้มียศชั้นสูงชั้นเขียนหมากก็จะทำจากไม้แกะสลัก เครื่องเงิน เครื่องทอง และหากเป็นชนชั้นพระมหากษัตริย์ก็จะทำจากทองคำ ตกแต่งลวดลายอย่างประณีตงดงาม ในเขียนหมากจะประกอบด้วยสิ่งของสำคัญที่ต้องใช้ในการกินหมากที่สำคัญ ได้แก่ ใบพลู ผลหมาก ยาเส้น ซองพลู ตลับปูน สะบันหมาก เต้าปูน กรรไกรหนีบหมาก หรือสีผึ้ง สีเสียด กานพลู และของอื่นๆ ตามแต่ที่ที่ต้องการ

“ชองพลุ” เป็นเครื่องใช้ที่ต้องอยู่คู่กับเขียนหมาก ชองพลุมีทั้งที่ทำขึ้นด้วยวัสดุธรรมชาติ อย่างใบตอง หรือทำด้วยโลหะเงินหรือทอง ชองพลุมีลักษณะทั้งแบบเป็นรูปทรงกรวย หรือรูปสามเหลี่ยมแบนปลายตัด ใช้สำหรับใส่ใบพลุที่มวนจิบเป็นคำแล้ว ชองพลุถือเป็นหนึ่งในเครื่องแสดงถึงศิลปะและทักษะฝีมือเชิงช่าง เนื่องจากจะนิยมทำด้วยโลหะเงิน และจะสลักลวดลายอย่างวิจิตรงดงาม แสดงถึงฝีมือเชิงช่างของสกุลช่างในพื้นที่ต่างๆ ลวดลายที่ใช้ตกแต่งมีทั้งลวดลายแบบทึบ และลวดลายแบบฉลุ ลวดลายหลักที่นิยม เช่น ลายดอกไม้ ลายพรรณพฤกษา ลายใบไม้ ลายสัตว์มงคล ลายจุดไข่ปลา ลายกลีบบัว ลายพุดตาน ลายใบเทศ และลายแบบล้านนา เป็นต้น

